

Tiivistelmä

Gynther, Päivi:

[Romaniasioden tutkimus- ja kehittämistoiminta sote-uudistuksessa](#) (pdf, 1,02 Mt)

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, raportteja 44/2018

Yhteenveto toimenpide-ehdotuksineen

Tämän selvitystyön tavoitteena on selkiyttää romanasioden sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämistoiminnan (T&K) vastuutahot ja vakiinnuttaa kyseinen toiminta saattamalla se sosiaali- ja terveysalan kansallista kehittämistä koskevan sääntelyn piiriin.

Koko maan kattavalla sosiaalialan osaamiskeskusverkostolla on vuodesta 2002 ollut lakisääteinen tehtävä edistää sosiaalialan perus- ja erityisosaamista ja turvata sosiaalialan alueellista yhteistyötä edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen saatavuus. Toiminnan käynnistämisestä alkaen on erityistä panostusta suunnattu ruotsin- ja saamenkielisten tarvitsemien sosiaalipalvelujen parantamiseen. Tässä selvityksessä esitetään romaneille kansallisena vähemmistönä avattavaksi vastaava mahdollisuus tulla osallisiksi sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen kehittämistoiminnasta.

Selvityksen tarkastelunäkökulmina ovat sosiaali- ja terveystieteiden hallinnonala ja uudelleenorganisoituva aluehallinto. Romaniasioita hoidetaan myös muilla hallinnon sektoreilla ja kaikilla hallinnon tasoilla paikallishallinnosta kansainväliseen yhteistyöhön. Keskittyminen tarkastelemaan sosiaali- ja terveysalaa on aiheellista erityisesti moniperusteisesti haavoittuvassa asemassa olevien romanasiaakkaiden hyvän hoidon, huolenpidon ja osallisuuden turvaamiseksi.

Selvityksessä on kartoitettu eri toimijoiden näkemyksiä sähköisellä kyselyllä ja sitä täydentävillä asiantuntijahaastattelulla, joiden lisäksi on pyydetty kirjalliset kannanotot kolmelta vaihtoehdoiselta toiminnan sijoituspaikalta. Kuullut tahot näkevät perusajatuksen toiminnan käynnistämistä yleisesti hyvänä ja romanasioden osaamiskeskustoiminnan vakiinnuttamisen nimenomaan sosiaalialalle ja siihen integroitavalle terveydenhuollolle tärkeänä sekä väestöryhmien välisen yhdenvertaisuuden edistämisen että eriarvoistumisen torjumisen kannalta.

Selvitykseen sisältyy katsaus alan opinnäytetöihin, tutkimusraportteihin ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten seurantaelinten viimeisimpiin päätelmiin ja suosituksiin.

Tämä yhteenveto etenee raportin jaksojen mukaisessa järjestyksessä. Tiivistelmään on nostettu jokaisesta jaksosta keskeisin toimenpide-ehdotus. Yksityiskohtaisemmat kuvaukset löytyvät kunkin jakson yhteydestä.

Jaksossa 1 kuvataan selvityksen tavoite, liittymä käynnissä olevaan sote- ja aluehallintouudistukseen sekä keskeinen käsitteistö, menetelmät ja aineistot. Hankkeen keskeisen tavoitteen toteuttamiseksi esitetään sote- ja maakuntauudistuksen siirtymäkautta koskeva ehdotus.

Toimenpide-ehdotus 1

Luodaan sote- ja maakuntauudistuksen siltausjakson ylittävä, määräaikainen kansallinen koordinaatioyksikkö romaniväestön sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistarpeiden tunnistamiseksi ja romanien sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi hyvinvointitaloudessa. Koordinaatioyksiköstä käytetään lyhennettä ROMKE.

Perusteluna esitetään, että romanit perustuslaissa tunnustettuna, ei-alueellisena vähemmistönä tulee huomioida sosiaalialan osaamiskeskustoimintaan liittyviä, valtakunnallista väestöpohjaa edellyttäviä erityistehtäviä määriteltäessä (L 1230/2001 3 § 2 mom.).

Jaksossa 2 luodaan katsaus yliopistojen ja korkeakoulujen romaniaiheisiin opinnäytetöihin ja niiden jakautumiseen aihealueittain. Virallisjulkaisuista käydään läpi sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuja -sarjasta löytyvä aineisto. Lisäksi tehdään katsaus valtion linjahallinnon ja korkeakoulujen ulkopuolella laadittuihin, romanien sosiaali- ja terveydenhuoltoon läheisesti liittyviin raportteihin ja selvityksiin. Toimenpide-ehdotus koskee tietoperustan kehittämistä:

Toimenpide-ehdotus 2

Perustetaan romaniasioiden sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisen edistämiseksi avoin tutkimuksen ja kehittämisen tietopankki, johon kootaan aihealuetta käsittelevät julkaisut teemoittain. Tietopankin kokoamisesta ja ylläpitämisestä vastaa ROMKE.

Toimenpiteen 2 perusteluna on romaniaiheisen tutkimuksen ja kehittämistoiminnan pirstaleisuus, laajemmassa mittakaavassa arvioituna myös tavoitteettomuus.

Jaksossa 3 kootaan selvityksessä kuultujen tahojen näkemykset siitä, mikä olisi romaniasioihin erikoistuvan osaamiskeskuksen tärkein tehtävä. Valmiita vaihtoehtoja tarjottiin seitsemän, minkä lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus itse määritellä tärkeinä pitämiään tehtäväkokonaisuuksia. Tärkeimmiksi tehtäviksi nousivat tiedotus ja viestintä sekä kehittämistyö ja uuden tiedon tuottaminen.

Tiedotuksen ja viestinnän, tutkivan kehittämistoiminnan ja hallinnonalan tutkimusyhteistyön edistämiseksi esitetään toimenpide-ehdotukset 3, 4 ja 5:

Toimenpide-ehdotus 3

Luodaan ROMKE:n yhteyteen soteuudistuksen tutkijoille, kehittäjille ja romanitoimijoille yhteinen, sote- ja maakuntauudistuksen siirtymäkauden ajan säännöllisesti kokoontuva foorumi yhteisymmärryksen, vuoropuhelun ja selkokielisen viestinnän edistämiseksi.

Perustelu ehdotukselle 3 on, että sote-uudistuksessa on tärkeää löytää yhteinen kieli myös viranomaisten, asiantuntijoiden ja romanitoimijoiden välille. Foorumin kokoon kutumisesta vastaa ROMKE.

Toimenpide-ehdotus 4

Vahvistetaan romanitoimijoiden ja sote-kehittäjien välistä luottamusta käynnistämällä ROMKE:n toiminta paikallistason romanityöryhmien ja hyvinvointisektorilla toimivien romanijärjestöjen tärkeiksi arvioimien kehittämistarpeiden kartoituksella.

Ehdotus 4 perustuu tavoitettiin, jossa sosiaalista eriytymistä koskeva uusi tieto tuotetaan lähellä kenttää. Sote-uudistuksessa väestön hyvinvoinnin ja palvelutarpeiden arviointiin sekä palvelujen laadun, vaikuttavuuden, kustannusten ja tehokkuuden seuraamiseen käytettävien mittaristojen ei tule irtautua paikallistason kokemuksesta.

Toimenpide-ehdotus 5

Erikseen arvioidaan tarve perustaa valtakunnalliseen romaniasiaian neuvottelukuntaan eettinen jaosto, jossa käsitellään romaneja etnisenä vähemmistönä koskevat tutkimuskysymykset.

Ehdotuksen 5 perusteluna on tarve vahvistaa romaniväestön luottamusta tutkimuslaitoksia kohtaan. Ei riitä, että tiedeyhteisö laajasti käsitettynä (yliopistot, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut ja rahoittajat) sitoutuu järjestämään tutkimusten ennakoarvioinnit tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatimia eettisiä periaatteita soveltaen. Ennakkoluulojen ja vihapuheen kohteeksi poikkeuksellisen usein joutuneiden väestöryhmien kohdalla on perusteltua kiinnittää erityistä huomiota ja tarkkaavaisuutta tutkimuksen eettiseen hyväksyttävyyteen. Aloite on valtakunnallisella romaniasiaian neuvottelukunnalla.

Toimeksiantoon sisältyi tehtävä selvittää rakennetta, joka tukee romaneja koskevan hanketoiminnan hakuprosessien, hankehallinnon osaamisen ja hankkeista saatavien tulosten hyödynnettävyyttä. ROMKE:ssa tulee toiminnan perusrahoitusta koskevista ratkaisuista riippumatta olla hanketoiminnan ja hankerahoituksen asiantuntemus. Rahoitushakemusten ohjeistamisen ja valmistelun hankepalvelua ei kuitenkaan esitetä romaneille erillisenä järjestettäväksi.

Toimenpide-ehdotus 6

Lisätään romanitoimijoille tiedotusta kaikkien käytettävistä olevista valtakunnallisista ja alueellisista hanketukipalveluista.

Jaksossa 4 tarkastellaan vaihtoehtoisina sijoituspaikkoina romaniasioiden sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnalle kolmea organisaatiota, joilla kaikilla on erilaisin painotuksin erityistehtävään tarvittavaa osaamista. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on selkeimmin vakiinnuttanut toimintansa kehittämisen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos tutkimuksen ja Diakonia-ammattikorkeakoulu koulutuksen asiantuntijana. Toimenpide-ehdotuksessa 7 on huomioitu käynnissä olevan sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskosten uudistustyön keskeneräisyys.

Toimenpide-ehdotus 7

Määritellään ROMKE:n päätehtäväksi romaniasioiden sosiaali- ja terveydenhuollon kehittäminen osana Koskea ja jatkossa Keski-Suomen ihmislähtöisen hyvinvoinnin osaamiskeskittymää (KeHO).

Perustelu on, että Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Koske) on mukana KeHO:ssa ja samanaikaisesti eri sidosryhmien arvostusta ja luottamusta nauttiva edelläkävijä romaniväestöä koskevissa sosiaalialan kysymyksissä. Kosken ennakoitaan sote- ja aluehallintouudistuksen edetessä integroituvan osaksi toimenpide-ehdotuksessa mainittua osaamiskeskittymää.

Päällekkäisten tehtävien välttämiseksi selvityksessä tarkastellaan Kosken ohella kahden muun vertailtavana olleen tahon vahvuuksia. DIAK:in mukaan romanitaustaisille sosiaali- ja terveysalan ammattitehoissa toimiville ei ole tarpeen järjestää sote-integraatioon liittyviä koulutuksellisia erillistoimia. Toimenpide-ehdotus 8 liittyy etnisyystietojen keräämiseen ja lähinnä THL:n asiantuntemuksen alaan:

Toimenpide-ehdotus 8

Linjataan, kuinka sote-palvelujen yhdenvertaisuuden toteutumiseen ja haavoittuvien ihmisryhmien aseman seurantaan tarvittava tiedontuotanto saadaan yhteensovitettua etnisen rekisteröinnin kieltävien säädösten kanssa.

Ehdotuksen 8 perustelu on, että kirjallisuuskatsauksen perus- ja ihmisoikeusselvityksissä peräänkuulutetaan vähemmistöryhmien ja haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisryhmiin liittyvien tilastollisten menetelmien kehittämistä. Aloite on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella.

Selvityksen jaksossa 5 käydään läpi kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia valvovien elinten esille nostamia puutteita ja suosituksia koskien joko romaniväestöä erityisesti tai Suomen vähemmistöjä yleensä. Toimenpide-ehdotus 9 koskee kansainvälisten velvoitteiden toimeenpanon seurantaan.

Toimenpide-ehdotus 9

Kansallisen tason toimijana hyödynnetään ROMKE:n ja sen emo-organisaation asiantuntemusta EU:n sosiaalisten oikeuksien pilarin ja Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanon seurannassa.

Perusteluna toimenpiteelle 9 on, että EU:n perusoikeusviraston kehittämällä indikaattoreilla romanien sosioekonomista tilannetta seurataan työllisyyden, koulutuksen, asumisen ja terveyden avainalueilla, mutta ei sosiaalipalveluissa. EU:n sosiaalisten oikeuksien pilarissa määriteltyjen periaatteiden ja oikeuksien

jalkauttamiseen ja seurantaan tarvitaan lisääntyvässä määrin asiantuntijuutta, jota Suomessa löytyy nimenomaan sosiaalialan osaamiskeskusverkostosta.

Viimeisenä konkreettisenä jatkotoimenpiteenä esitetään romanierityisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan käynnistämistä viivyttämättä osana sote-uudistusta.

Toimenpide-ehdotus 10

Palkataan Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukseen kaksi asiantuntijaa, joista toinen vastaa tutkimuksellisesta kehittämisestä ja toinen tiedotuksesta, viestinnästä ja hankeosaamisesta. Ainakin toisen tulisi olla romanitaustainen. Varmistetaan rahoitus viiden vuoden määräajaksi, jonka jälkeen toiminnan jatkumisesta päätetään ulkopuolisen riippumattoman asiantuntijatahon arvion pohjalta.

Perusteluna erillisrahoitukselle on, että romaniväestön palvelujen kehittäminen tulee huomioida sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa säätelevän lain mahdollistamana tehtävänä yhdenvertaisesti muiden valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävien erityistehtävien rinnalla.